

Л. М. Ковалець

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ЮРІЙ ФЕДЬКОВИЧ І НІМЕЦЬКА ЛІТЕРАТУРА

З'ясовується актуальність питання і стан його вивчення, окреслюється «німеччина» в біографії Ю. Федьковича (відповідні події, німецькомовна лектура, контакти із представниками культурної еліти), а також феномен німецькомовної творчості письменника.

Ключові слова: Юрій Федькович, «німеччина», німецькомовний, творчість, мовний і психологічний вибір.

*Україна ніколи не лякалась західної культури,
і західний вплив широкою річкою вільно котився до нас.
Іван Огієнко. Українська культура (1918)*

Проблема взаємодії і взаємовпливу національних літератур належить до найголовніших і найцікавіших у літературознавчій практиці. Її те, який сам немало прислужився до її вивчення, справедливо вважав світовою літературою не сукупністю національних літератур, а площиною їх взаємних зустрічей. «Це діалог між націями, спільне користування одними й тими ж скарбами, взаємне обдаровування і отримання духовних цінностей, взаємне стимулювання і взаємне доповнення» [цит. за: 6, с.7], – підтверджував швейцарський критик Ф. Штрих. Потреба перегляду в цьому діалогічному аспекті й історії української літератури, буквально всіх її сторінок очевидна. Щодо Ю. Федьковича, то тут нашими попередниками зроблено чимало, бо І. Франко та О. Колесса у своїй науково-текстологічній діяльності, О. Маковей у «Житєписі Осипа Юрія Горлинського-Федьковича» та спеціальних розвідках, як і Г. Гуць, А. Коржупова, Ф. Погребенник, М. Юрійчук, Ц. Рожковський, автор відповідної дисертації, а ще Б. Гавришків, М. Марфієвич, К. Студинський, М. Шалата, В. Щурат активно прислужилися до потрактування винятково тісних взаємин письменника із німецькомовним культурним простором. Утім, М. Драгоманов, теоретично вважаючи надголовним завданням української творчої інтелігенції ознайомлення з чужими літературами, вважав за найголовнішу потребу зв'язок із російською, яка, мовляв, зможе вповні заступити тим часом усі інші [див.: 3, с.67]. Чи не тому він індиферентно розцінював захоплення Ю. Федьковича «німеччиною». О. Крицевий, з'ясовуючи впливи на Ю. Федьковича-прозаїка, замовчав їх німецькомовні зразки, натомість вивисив твори Пушкіна, Гоголя, Герцена, Тургєнєва [5], які, може, й читалися Федьковичем, але ніде не згадані і дають підстави для переконання, що Федькович не міг прилягти до них серцем.

Із новіших публікацій виокремимо праці австрійського славіста А. Волдана, наших В. Півторака як віршознавця і Т. Лучука, автора статті «Дикі думи am Tschermusch, або Чужомовний Федькович». Особливо стаття Т. Лучука з огляду на свою модерність дає зрозуміти, що мав рацію Макс Вебер у своїй доповіді «Наука як покликання і професія» стверджувати, що в науці найдовершеніше виконання будь-якого задуму означає нові запитання, воно по суті бажає бути перевіреним.

Отож, не обминаючи ті грані великої теми, які ніби й відомі, спробуємо довести, що процес розвитку Федьковича в напрямку «німеччини» був закономірним та оптимальним, той німецькомовний світ, якому симпатизувалося, був сві-

том головно митців та інтелектуалів, хоч і тут траплялися свої складнощі: мовний вибір Федьковича як поета, прозаїка, драматурга, публіциста на користь німецької мови був вибором психологічним, не позбавленим і внутрішнього драматизму та інспірованим комунікативною проблематикою. Крім того, чи не пора чіткіше окреслити місце Федьковича в історії літератури як, з одного боку, класика українського письменства, котрий творив двома мовами, а з іншого – як добropорядний австрійський громадянин був також представником літератури німецькомовного світу другої половини XIX століття. Зрептюю, варто і голосніше сказати про Федьковичеву модифікацію національної та світової літератури на основі його власної, принципово нової форми світобачення.

М. Драгоманов назвав Федьковича «чоловіком, котрий сам з себе зробився». Систематична неформальна самопідготовка, широка мовна компетентність (знання польської, німецької, французької, румунської, частково угорської, італійської, іспанської, російської), жага пізнання нового, прагнення постійно розвиватись – усе це справді вирізняло Федьковича з-поміж багатьох русинів і робило європейцем, титули дійсного члена Південно-Західного відділу Російського Географічного товариства (з 1875 р.), члена НТШ у Львові (з 1886 р.) були зовсім неформальними винагородами йому з боку сучасників. Але ж для такого сходження треба було подолати не одну перепону, рідна Буковинська Гуцулія справедливо вважалась найвідсталішою окраїною Австрійської, із 1867 року – Австро-Угорської монархії. Галицьке шляхетське середовище батька, Ад. Гординського де Федьковича, свого часу орієнтувалось на поляків Польщі, які належали до провідних, політично й культурно багатих націй Австрійської імперії та всієї Західної Європи. В обставинах, у яких довелося діяти Ад. Гординському де Федьковичеві та зростати і мужніти його синові-письменникові, створився інший вектор – «німеччина»; русинів, як висловився український психолог Я. Ярема, невігідно вирізняла мала «практична життєздатність і низький зовнішньо-культурний стан: економічна нерозвиненість, бідність і безсилість, брак освіти» [11, с.102]. Але і тут, у глибині Буковинських Карпат, починалась своєрідна «психічна еволюція», якщо навіть неосвічена Федьковичева мати сама спонукала синів до осягнення книжних премудростей. Отож вуйкова (випродовж 4-х років) домашня школа, потім двокласна нижча реальна школа в Чернівцях забезпечили майбутньому письменникові серед іншого блискуче знання німецької мови. Навіть маючи у шкільних свідомствах із неї не найвищу оцінку, а «дуже добре», юний Гординський вже незабаром вільно послуговуватиметься цією мовою у творчості, отже, буде здатен нею навіть мислити. Не вмюючи читати й писати по-руськи, хтозна чи видаючи хоч що-небудь про історію та культуру українців, про початки культурно-національного відродження, хлопець, цілком природно, ступив на шлях ідентифікації себе з «німеччиною», однак не із соціально-політичною, чиновницько-урядовою системою великої держави, а з німецькою культурною традицією, німецькомовним культурним надбанням. Тому й зустрічі у Молдові під час свого практикування з художником і письменником Рудольфом Роткелем, велике приятелювання з ним були закономірні. Очевидно, впливовість Р. Роткеля зумовлювалась не так його «німецькістю», як привабливістю творчої та людської індивідуальності, цілком відповідної ще й психологічно. Р. Роткель сам жив мистецтвом і радо привітав аналогічне бажання свого юного друга, він став ініціатором розвитку його творчого та інтелектуального потенціалу, «добрим генієм Федьковичевих молодощів», як висловився М. Зеров. У листі до С. Смаль-Стоцького Р. Роткель згадуватиме: «Я замітив дуже скоро, що у него

(Федьковича) була велика охота до наукових студій, був талант і бистре розуміння; він дуже тішився, коли я обізнав його з німецькими класиками, я дав йому між іншими і історію німецької національної літератури Вільмара, навчив его і початків латинської мови» [8, с.74]. Скупа заувага про знайомство з німецькими класиками не виключає можливості пізнання тоді, крім оригінальної суто німецької літератури, й іншого – інтерпретованої німецькою творчості французів, англійців, скандинавів, навіть південних і західних слов'ян, адже німці на другу половину XIX століття активно засвоїли в перекладах ледь не все світове письменство. І було б дивним, якби Р. Роткель не зазнайомив Осипа Гординського з творами, скажімо, Кальдерона, Корнеля, Гюго, Байрона.

Таким чином, німецька мова, перефразовуючи сказане Лесею Українкою про Ольгу Кобилянську, німецька культура, але вкуті з глибоко закоріненою у свідомості рідною народною стихією, виконувала функцію виховательки Федьковича. Тому намагання деякого з дослідників «фольклоризувати» та «одомашнити», а то й «росіянізувати» обставини формування літературно-естетичних поглядів письменника не зовсім відповідає суті. Тематика лектури Гординського у той молдовський період закономірно мала романтичне спрямування, адже Р. Роткель володів романтичним світовідчуттям, сам був романтичним типом митця, романтичні ідеали юного серця закономірно зафіксувались у німецькомовних поезіях романтичного плану («Ти знаєш божественну красу буття...») (як послання Р. Роткелю), «Руїни Нямцу», пізніше вірші, присвячені Е. Маропані.

Таким чином, представник народу бездержавного взявся сповідувати пістетне ставлення до культурного фонду панівної нації і навіть приєднався до іншої традиції. Творчість українською, розпочата навесні 1859-го, не означала розриву з цією традицією, а її безумовне розширення, переакцентування уваги. У тогочасних реаліях це було цілком природно. 1859-1861 років під час постою Федьковичевого полку у Чернівцях його душа однаково сильно тяжіла як до товариства молодих патріотично налаштованих русинів А. Кобилянського та К. Горбала, так і до товариства німецького поета і педагога Ернста Рудольфа Нойбауера; власне, це був один осередок мистецького життя у Чернівцях, передовсім творче, мистецьке об'єднувало цих людей і робило їх однією рецептивною спільнотою. Що ж до Е.Р. Нойбауера, то він у молодості був причетним до подій 1848 року, відтак, за свідченням гімназійного директора Кароля Вольфа, прибув у складі цілої місії «з німецького заходу на Буковину, щоб тут пирити німецького духа і німецьку освіту» [8, с.118]. Специфіку його взаємин із Федьковичем спробував описати О. Маковей, згадавши і про персональні запитання на домашню імпрезу з нагоди 100-ліття Ф. Шиллера, і про змістовний автограф на власній книзі віршів, і про істотні компоненти суто особистого впливу: заохоту писати, збирати «чудесну народно-руську поезію» й перекладати її, друкування творів і їх похвалу («він мені навіть раз казав, що я в ліриці з кожним німецьким поетом мірятися можу...») [2, с.XIII]. Р. Заклинський у статті, підготовленій на зорі радянської влади, спостеріг у самобутньому діалозі двох особистостей винятково ідеологічний підтекст: мовляв, ця людина, «правдоподібно, дала йому [Федьковичеві] певні підстави політичних поглядів» [4, с.XVIII]. Однак Е.-Р. Нойбауер був естетом; закохавшись у мистецтво поетичної імпровізації, досягаючи в цій царині незвичайних успіхів – без жодного матеріального зиску, він підтверджував і тут же спростовував висновки Чемберлена про те, що німець – «найбільш ідеалістична, але разом з тим і найпрактичніша людина», бо «не мав практичного зміслу до життя...» [8, с.120].

Відкривши для себе Федьковича як талановитого німецькомовного лірика, дарма що русина, Е.-Р. Нойбауер узявся заохочувати його до розвитку саме

такої творчості і «продовжати працю колишнього учителя Роткеля» (вислів Д. Лукіяновича), тим більше, що багатовікова художня традиція робила можливим не лише «мірнання» з кожним німецьким поетом, а й потенційно збільшувала вагу перемоги, малорозвинутість літератури автохтонів, а з нею освічених, вибагливих читачів із країн, здавалось, цілком дозволяла проведення з боку нового наставника такої «експансіоністської» лінії. Саме через Е.-Р. Нойбауера Фелькович, мабуть, і «вийшов» на Л.-А. Сімігіновича-Штауфе, теж літератора, який, хоч і вчителював у Кронштадті, що в Трансильванії, однак у Чернівцях із 1856 (чи 1857) року до початку 60-х років додатком до «Bukowiner Haus-Calender» («Буковинського домашнього календаря» видавав «Familienblätter» («Сімейні листки»). Власне, в одному з чисел цього видання за 1859 рік і дебютував Фелькович-прозаїк новелою «Der Renegat». У ній відчувається вплив іще тільки однієї, німецькомовної, лектури (Гьоте, Шиллера, Кляйста, Гофмана). Думається, саме Е.-Р. Нойбауер посприяв знайомству Фельковича з творчістю цих авторів, як і Гайне, Уланд, позаяк незабаром українськомовні інтерпретації окремих їхніх писань стають окрасою збірки «Поезії» (1862). Маємо відомості про те, що Е.-Р. Нойбауер, згодом редактор газети «Bukowina», у 1864 році захоплював і Фельковича до заснування в Чернівцях руського часопису. Саме Е.-Р. Нойбауеру була присвячена в 1865 році німецькомовна збірка Фельковича «Поезії» (епіграфами до окремих творів у ній слугували рядки з віршів Е.-Р. Нойбауера) та збірка «Am Tsceremus» (1882).

Німецький романтичний інтерес до фольклору, етнографії та народної міфології був органічно близький Фельковичеві, що виявилось, зокрема, при художньому опрацюванні записаних якраз Е.-Р. Нойбауером легенди про месника Юрія Гінду і любов до нього двох сестер та легенди про походження гуцулів: у своїх «Нарисах з історії Сиретської землі» (тобто Буковини), німець, ґрунтуючись на легендарних матеріалах, заявив про половецьку генезу гуцулів. Фелькович у своїх «Диких думках», драмі «Довбуш», інших писаннях раз-по-раз використовує цей матеріал, як і міфологічний матеріал суто гуцульської тематики. До речі, критика ставилась переважно скептично до таких нойбауєрівських і Фельковичевих текстів, але хтозна чи справедливо: етнічна група як культурна спільнота закономірно надає подібним міфам великої уваги. Що ж до контактів Фельковича із Е.-Р. Нойбауером, то вони не переривались принаймні до 1877 року; навіть коли німецький поет переїхав до Радяуц, приїздилось сюди, та й листування скріплювало цю дружбу. Нойбауер був першим і чи не єдиним критиком німецькомовних творів свого приятеля ще перед тим, як вони друкувались. А що він не шкодував похвал, також важливих для митця (німецькомовного Фельковичевого «Довбуша», скажімо, поставив поряд із драмою Шиллера «Вільгельм Телль»), був психологічно сумісним на тлі часто розбалансованих стосунків Фельковича з питомою інтелігенцією та й самим собою, то й тягнулась душа до Е.-Р. Нойбауера і, певно, отримувала заспокоєння.

Згадана розбалансованість істотно вплинула й на стосунки з молодим австрійським літератором, вихованцем Чернівецької німецької гімназії Карлом Емілем Францозом. Той волів опублікувати кілька творів і статтю про Фельковича в задуманому циклі нарисів про літературу Буковини. Однак на пропозицію розповісти про себе й надати критичні матеріали про власну творчість письменник зреагував різко: ґрунтовних критичних матеріалів напевно не було, критика на західноукраїнських землях, щопро «запофаному осередкові, непочатому перелозі» (І. Франко) ще не висловились активно про його писання, а власна історія була заґмарена власноруч витвореним міфом про кос-

сованщину – походження від простого гуцула Івана Коссована, отож була те-мою небажаною для обговорення. Пізніша публікація К.-Е.Французом в аль-манасі «Buchenblätter» двох поетичних творів Федьковича, так само, як при-хильний відгук про Федьковича у праці «Література малоросів», наптовхує на думку про вирівняння стосунків, хоч їх, сказати б, офіційність.

«Повен первісної сили» (вислів М. Бучинського), внутрішньо вільний, із гнучким та незалежницьким мисленням, хоча й суспільно заангажований і до ві-йтування, сервітутних процесів, інспектування шкіл, письменник залишав за со-бою свободу вибору всього: дій, приятелів, лектури. Щодо останньої, то услід за Г. Сковородою він також міг би сказати: «О книги, найкращі порадики, найвірні-ші друзі». Серед з'ясованого із того материка, який осягалося радісно – найріз-номанітніші тексти із різних сфер знання (педагогіки, юриспруденції, філософії, особливо багато із астрології), зрозуміло, німецькою, та найперше художні тво-ри, а також теоретичні праці із літературознавства: крім названих вище, Бюргер, Гауптман, Рюккерт, Платен, брати Грім, Гауф, Чокке, Раупах, Фрейтаг, Лессінг, Авербах, Готшпаль, Вернер. А було ж іще пізнання англійців Байрона та Шекспіра, француза Лафонтена, данця Андерсена, швейцарців Мейєра і Лаватера, шведа Тегнера, італійців Данте і Петрарки, іспанця Кальдерона та багатьох інших – і все через посередництво німецької мови. Власне, вона відкривала шляхи до всієї єв-ропейської культури та цивілізації. Тривале перебування в такій стихії людини творчої закономірно інспірує і її власне творче самовираження.

Отож, явище Федьковичевого німецькомовного художнього самовира-ження (його протяжність – усе творче життя) закономірне. Щодо наслідків, то це 75 поезій – творів переважно буковинської тематики, серед них написані під враженням Гьоте, його мотиву про юнака і рожу, Шиллера (за основу взято об-раз юнака, якого в горах підчікує якась надприродна сила), Гайне, його знаме-нитої «Лорелеї». Як з'ясувала Г. Гуць, ця творчість дуже своєрідна: запозиче-ні мотиви знову поверталися в німецьку літературу, тільки вже в іншій поетич-ній оправі – трансформовані у творчій уяві письменника, перенесені на укра-їнський ґрунт і овіяні духом українського фольклору» [1, с.41]. За спостере-женнями Т. Лучука, «всі (Федьковичеві) німецькомовні поезії мають свої укра-їнські «відповідники», причому в одному випадку спочатку існував німецько-мовний варіант, а в іншому – україномовний» [7, с.119]. Від себе скажемо, що, з одного боку, існувало, мабуть, те, що ми називаємо невичерпальністю на-строю – дуже своєрідна і, може, одна у своєму роді риса Федьковичевого твор-чого процесу (ця творчість узагалі примітна явищем варіантності, притому не лише в поезії, ліро-епосі, але й у такому особливому творчому самовиявлен-ні, як драматургія). По-друге, чи не було це підтвердженням і певного вну-трішнього роздвоєння – глибокого психологічного «проблему», який пережи-вав Федькович і про який пізніше, у 1905 році, розмірковуюватиме І. Франко у статті «Двоязичність і дволичність»; тобто робилося руський (український) та австрійський (німецький) вибір не лише мовний, але й психологічний. Між ін-шим, І. Франко дав зрозуміти, що чим тонша, субтельніша організація митця, тим болісніше вона реагує на такий вибір [див.: 10, с.233]. По-третє, чи не од-вічна потреба читача, його значної відсутності в найріднішому просторі зму-шувала шукати альтернативу, інше середовище, щоб бути почутим?!

У Федьковича-прозаїка теж було чимало німецькомовних писань, та збере-лось оригінальних два, притому різних – згадуваний « Der Renegat» і твір із гу-цульського життя «Ein Don Juan» («Дон Жуан»), а разом з ними цілком оригінальні, з національним, суто буковинським колоритом українськомовні переробки з бра-

тів Грімм, В. Гауфа, Чокке. Драматургія письменника також дає багатий ілюстративний матеріал для спостережень: це і німецькомовна драма «Dowbush» (у двох редакціях), переробки її Є. Раупаха і Р. Готшала (у Федьковича це «Запечатаний двірник») та «Мазепа»), не кажучи вже про те, що і публіцистика та її астрологічні праці з потужним елементом художності так само німецькомовні.

Як бачимо, Федькович був дуже самобутнім та активним учасником не лише українського літературного процесу, але й того, що провадився мовою Гьоте, двомовна діяльність переросла внутрішні рамки національної літератури і водночас увійшла до певної сфери західноєвропейського літературного середовища. Водночас навіть у німецькомовній творчості, яка в періоди сутичок з питомою інтелігенцією почасти набувала форми демонстративної інтеграції в Австрію і була (як і для талановитих чехів, словаків, угорців, інших підданих Австро-Угорської імперії) по-своєму результативною, навіть у ній Федькович залишався русином, так само, як залишався ним в інших закономірно позбавлених уродженної питомості багатоаспектних контактах із державницькою машиною. До слова, «німчики» у Федьковича (а це переважно військові чиновники, представники бюрократичного апарату системи) нерідко стають і об'єктом нарікань, хоч і не завжди. Німець Тоні Тайвер з оповідання «Три як рідні брати», залишивши жовнірську службу, не хоче повертатись додому в Німеччину; так ідеалізовану, «позолочену», як казав М. Зеров, Гуцулію було протиставлено вадам цивілізації.

Загалом же Федькович привніс у світове письменство навіть у німецькомовних текстах свою питому українськість, конкретніше – «гуцульщину»: за І. Огієнком, описуючи гуцульське життя і пипучи гуцульською говіркою, цей автор і розпочав на Буковині національне літературне відродження [9, с. 279]. Так з'явилися підстави для зацікавлення ним в інонаціональному культурному просторі і ще більшого зацікавлення ним у нас. Якраз зацікавлення, не кажучи про захоплення, любов, породжує плани, ідеї, дає змогу моделювати іншу – багатшу перспективу.

Наразі про неї у зв'язку, зрозуміло, з німецькомовним Федьковичем, На часі – його спеціальне нове глибоке перепрочитання, републікація виданої понад століття тому німецькомовної творчості письменника, здійснення перекладів із неї, тим паче, що ледь не вся вона ще не знала шат української мови і загалом популяризації. Такою ж нагальною є справа перекладу Федьковичевого німецькомовного епістолярію. Отож, з огляду на колосальні наслідки діяльності письменника в обговорюваній царині, на майже інтимну любов його до «німеччини» нам важко прийняти запропоновану Т. Лучуком формулу «чужомовний Федькович», позаяк означення «німецькомовний» більше відповідає суті.

Список використаних джерел:

1. Гуць Г.Є. Юрій Федькович і західноєвропейська література / Г.Є. Гуць. – К. : Вища школа, 1985. – 207 с.
2. Дьдицький Б.А. Слово оть издателя / Б.А. Дьдицький // Федькович І. Поезії / Йосиф Федькович. – Львов : Типом'я Інститута Ставропігійського, 1862. – Ч. I. – С. III–XVI.
3. Євшан М. Мих. Драгоманів як літературний критик / Микола Євшан ; упоряд., передм. та прим. Н. Шумило // Критика. Література. Естетика. – К. : Основи, 1998. – С. 64–70.
4. Заклинський Р. Осип-Юрій Федькович : [передмова] / Р. Заклинський // Федькович О. Вибрані твори / О.Ю. Федькович. – К. : Книгоспілка, 1929. – С. V–XLIV.
5. Крицевий О.Т. Проза Юрія Федьковича / О.Т. Крицевий // Наук. записки Чернів. пед. ін.-ту, 1955. – Вип. I. – С. 93–121.
6. Ласло-Куцок М. Велика традиція: Українська класична література в порівняль-ному висвітленні / М. Ласло-Куцок. – Бухарест : Критеріон, 1979. – 340 с.

7. Лучук Т. Дикі думи Am Tscheremus, або Чужомовний Федькович / Т. Лучук // Незалежний культурологічний часопис. – 1997. – №9. – С. 116-123.
8. Маковей О. Житєпись Осипа Юрія Гординського-Федьковича / О. Маковей. – Львів : З друк. НТШ, 1911. – VI, 591 с.
9. Огієнко І. Історія української літературної мови / І. Огієнко. – К : Наша наука і культура, 2004. – 436 с.
10. Франко І. Двоязичність і дволичність / І. Франко // ЛНВ. – 1905. – Т. XXX. – Кн. 2. – С. 231-244.
11. Ярема Я. Українська духовність у її культурно-історичних виявах : [зб. праць] / Я. Ярема ; упоряд., ред. і прим. С. Яреми. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – С. 39-108.

In the article the issue of connection between Jurij Fed'kovych and German literature has been turn out, «German» in writer's biography (the related events, lecture in German, contacts with the representatives of cultural elite), phenomenon of Fed'kovych's writing in German have been described.

Key words: Jurij Fed'kovych, «German», in German language, creativity, linguistic and psychological choose.

Отримано: 11.02.2015 р.

УДК 811.161'367.7

Р. В. Козак

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ЕКСПРЕСИВНИЙ СИНТАКСИС УКРАЇНСЬКОЇ Й РОСІЙСЬКОЇ МОВ ЯК КОГНІТИВНО-ДИСКУРСИВНЕ ЯВИЩЕ

У статті акцентовано, що явище когнітивно-дискурсивної парадигми зумовлене природним зацікавленням учених когнітивними основами процесу освоєння реальності, переробки і транспортування інформації з метою впливу на людську свідомість. Окреслено напрями антропоцентричного підходу до вивчення експресивного синтаксису у когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики, визначено особливості вивчення експресивного синтаксису, мотивовані певними положеннями щодо розмежування понять «мова» й «мовлення».

Ключові слова: когнітивно-дискурсивна парадигма, експресивний синтаксис, антропоцентричний підхід, системно-мовне явище, дискурсивне утворення, сфера дії, українська мова, російська мова, зовнішньо-реченнєва спрямованість, когнітивно-комунікативний порядок, імпліцитний, експліцитний.

Саме уміння відшукувати «свої», виразні й емоційні слова ще не зробить ваше мовлення живим, якщо ви не володієте секретами експресивного синтаксису

Д. Е. Розенталь

Сучасна лінгвістика має вивчати конструкції експресивного синтаксису (КЕС) не лише на формально-синтаксичному, семантико-синтаксичному, функціонально-комунікативному рівнях, але й на когнітивно-дискурсивному. Це уможливить здійснення комплексного опису КЕС й дослідження, пов'язані з переорієнтацією науки про мову із внутрішньої структури на виявлення того, як саме мова виражає відношення, притаманні дійсності, долучаючи